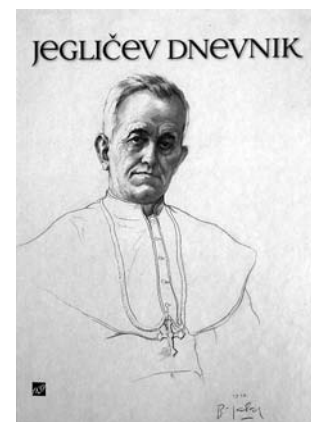

Blaž Otrin - Marija Čipič Rehar (ur.): Jegličev dnevnik: znanstvenokritična izdaja

Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba, 2015, 1131 strani

»Habemus papam! Ljubljana je novega knezoškofa sprejela z velikimi častmi in z redkim sijajem, a kar je še veliko večje vrednosti, sprejela ga je z odprtimi rokami in z resničnim, iz srca prihajajočim veseljem, prav kakor da sluti, da pri naša knezoškof dr. Jeglič slovenski domovini to, cesar pred vsem potrebuje: miru in ljubezni mej brati.« Tako so 27. 5. 1898 o prihodu novega, 28. ljubljanskega škofa dr. Antona Boneventure Jegliča (1850–1937), poročale *Novice* in dodale, da je »sin kranjske dežele«. Takrat še nihče ni slutil, da bo ta »neupogljivo odločni« Gorenjec kar 32 let vodil ljubljansko škofijo in v tem času pomembno sooblikoval tako politično, kulturno kot tudi družbeno in versko življenje slovenskega naroda. Vse njegovo delovanje je bilo tako ali drugače vpeto v življenjski utrip Cerkve in slovenskega naroda. Pri tem je bil včasih morda tudi precej samosvoj, vedno pa goreč dušni pastir, ki mu je bil blagor bližnjega pomembnejši kakor njegova lastna dobrobit. *Slovenski narod* je o tem 2. julija leta 1937 med drugim zapisal: »Objektivno je treba priznati, da je knezoškof vse svoje življenje skromno živel in da je skoro vse dohodke velikega cerkvenega premoženja nesebično žrtvoval za verske in cerkvene, pa tudi za splošne narodne in kulturne namene. Marsikak dijak se ga bo s hvaležnostjo spominjal, saj je mnoge vzdrževal in jim omogočil študij, a tudi mnogi naši umetniki so vedno našli v njem zaščitnika in radodarnega mecena.« Nič čudnega torej ni, da se je 2. 7. 1937, ko je prenehalo biti srce upokojenega nadškofa dr. Antona Bonaventure Jegliča, novica o njegovi smrti kakor blisk razširila po vsej državi. Kot so zapisali v Škofijskem listu, je bil njegov pogreb takšen, kakršnega Ljubljana do takrat še ni videla. Na nek način je tako tudi slovo spominjalo na njegov slovesni prihod in pomenljive so besede takratnega ministra, dr. Antona Korošca, ki se je od pokojnika poslovil kot zastopnik vlade, in so jih 10. julija t. l. objavili tudi v *Delavski fronti*: »Njegov lik je tako visok in svetel, njegov pomen tako sekularen, njegovo življenjsko delo tako veliko, da bo moral zajeti vso novejšo domačo zgodovino, kdor bo hotel zadostno očrtati in pravično oceniti delo poslanca božjega.«

Da bo težko in zahtevno orisati delo in pomen škofa Jegliča za slovenski narod, so se že takrat zavedali mnogi njegovi sodobniki. Malokdo pa je vedel, da je zgodovinarjem v določeni meri delo pri tem olajšal kar škof sam. Poleg tako bogate in mogočne zapuščine narodu, ki se je kazala v različnih župnijskih organizacijah, društvih, številnih razpravah, poslovanju škofijske pisarne in župnij, kot ne nazadnje v njemu tako ljubih škofovih zavodih, če izpostavimo le nekatere; je za njim ostal tudi njegov osebni dnevnik. Z njim je delil svoje veselje, njemu je potožil svoje bolečine, skrbi in preizkušnje. Dnevnik je začel pisati leta 1899, pol leta po nastopu škofovske službe v Ljubljani. 19. januarja je njegovo pero zapisalo prve vrstice: »Želim si zapisati glavne dogodke mojega življenja in pastirjevanja.« Tej želji je škof ostal zvest vseh dolgih 32 let, kar je bil na čelu ljubljanske škofije. Vanj je vpisoval svoja doživetja, razmišljanja, dnevniku je zaupal svoje, za tiste čase včasih že kar (pre)drzne ideje in načrte, pa tudi dvome, strahove in skrbi, ki so ga obhajali v teh tako burnih časih človeške zgodovine. Škof Jeglič je v ljubljanski škofiji namreč deloval od zadnjih let 19. in v prvih desetletjih 20. stoletja; torej v času, ko je pot do političnih in državnih sprememb na Slovenskem vodila preko krvavih bojnih poljan, trpljenja in preizkušenj prve svetovne vojne, preko zloma habsburške monarhije vse do novih državnih okvirov, ko se je večji del slovenskega prostora znašel pod žezlom pravoslavnega kralja. Zato ne preseneča, da so njegovi zapisi prava zakladnica podatkov in informacij, ki na svoj način osvetljujejo različne pomembne dogodke, spore in pobude, predstavi pa nam tudi osebnosti, s katerimi se je Jeglič srečeval; od papežev, cesarja in drugih visokih plemiških predstavnikov, pomembnih

ministrov in uradnikov, kardinalov, škofov pa vse do kaplanov in sploh vsakogar, ki se je tako ali drugače v različnih vprašanih obrnil nanj.

Dnevnika ni pisal za objavo, pisal ga je, ker mu je predstavljal zaupnika, ki ga ni našel med sobrati duhovniki. Pomenil mu je sopotnika, ki mu je lahko potožil svojo bol. Preko dnevnika je Jeglič raziskoval duhovno podobo samega sebe, zapisi so mu predstavljali možnost refleksije ob pogledu na opravljeno delo ter pomoč pri načrtovanju novih, nadaljnjih korakov v zastavljenih izzivih, ki si jih je zadal sam ali pa so se ti pokazali ob opravljanju škofovske službe. Pomembnosti zbranih dnevniških zapisov se je ob koncu svojega delovanja še kako zavedal tudi škof sam. Kakor je leta 1991 zapisal že prof. dr. Bogdan Kolar v razpravi za zbornik rimskega simpozija, posvečenega škofu Jegliču, je bil prav škof Jeglič prvi, ki je dnevnik koristil kot vir za razpravo, in sicer pri pisanju prispevka ob deseti obletnici prelomnih dogodkov leta 1918, ki ga je potem objavil *Slovenec*. Za njim je škofove zapiske uporabil Jože Jagodic, ko je skušal uresničiti Koroščeve besede in slovenskemu življu v knjigi, ki je po burni zgodovini potem izšla leta 1952 v Celovcu, podati oris življenja škofa Jegliča. Njegov dnevnik pa so seveda prebirali tudi njegovi nasledniki na sedežu ljubljanskih škofov, saj se je le-ta nahajal v njihovi zasebni knjižnici. Prav v njem so lahko našli marsikater moder nasvet pa tudi svarila, ki so utegnila (in še utegnejo!) biti v pomoč pri opravljanju tako odgovornega poslanstva.

Bogastvo informacij in različnih podatkov, ki jih vsebuje Jegličev dnevnik, je leta 1945 zanimalo tudi oblast, ki je postopoma, po delih, pridobila dostop do dnevnika in oskrbela prepis v več izvodih, ki pa seveda ni bil brez pomanjkljivosti in napak. Prav iz teh prepisov so pozneje črpali zgodovinarji, ki so se ukvarjali s tem obdobjem slovenske zgodovine. Zato ni nič presenetljivega, da je bila med njimi že dolgo prisotna želja o objavi znanstvenokritične izdaje tako pomembnega in bogatega zgodovinskega vira. Zaradi pomislekov glede občutljivih osebnih podatkov, ki jih je v dnevnik vpisoval škof Jeglič, se je izvedba takšnega projekta odložila vse do leta 2015, ko je pri Celjski Mohorjevi družbi, v sodelovanju z Nadškofijskim arhivom Ljubljana, naposled izšel *Jegličev dnevnik: znanstveno kritična izdaja*, kakor piše v naslovu. Dnevnik sta uredila mag. Blaž Otrin in mag. Marija Čipić Rehar.

Topli spremni besedi ljubljanskega nadškofa in metropolita msgr. Stanislava Zoreta sledijo uvodna pojasnila obeh urednikov, v katerih orišeta zgodovino Jegličevega dnevnika, opozorita na napake v doslej tolikokrat uporabljenih tipkopisih in opišeta prizadevanja za njegovo objavo. V redakcijskem poročilu pa se bralec seznanja z jezikovnimi značilnostmi Jegličevih zapisov in opravljenimi redakcijskimi posegi, do katerih je pri pripravi dnevnika prišlo, kakor tudi o kraticah in drugih spremembah. Tu so podana še pojasnila o številnih opombah: »Dnevnik je opremljen z opombami, pri čemer smo bili skopi, saj smo strmeli k temu, da bralcu ponudimo le toliko opomb, da se lahko suvereno sprehodi skozi njega in dnevnika po nepotrebnem dodatno ne obremenjujemo, saj bi se v nasprotnem primeru njegov obseg lahko bistveno povečal.« Tem pojasnilom je dodana še krajša razprava o latinskih besedilih v dnevniku, ki jo je škof uporabljal. Pogosto je Jeglič tako v latinščini navajal strokovne izraze, povezane s svojo službo, nemalokrat pa je bila latinščina tudi tisto izrazno sredstvo, s katerim je skrtil svoja – včasih ostra – opažanja, sodbe in karakterne ocene posameznikov, ki jih je omenjal. Previde in vse ustrezne popravke mestoma precej obsežnih Jegličevih latinskih besedil je strokovno pripravila in uredila dr. Julijana Visočnik.

Po teh uvodnih študijah in razlagah se nam na naslednjih straneh knjige končno predstavi Jeglič sam. Njegov prvi dnevniški zapis datira v leto 1899, zadnji dnevniški zapiski pa segajo v avgust leta 1930. Tik pred praznikom Marijinega vnebovzeta je na koncu svojega vpisa Jeglič zapisal: »Od sedaj dnevnika ne bom več pisal. Obsega pa vsa leta mojega delovanja kot škof. Deo Gratias!« Kljub temu zagotovilo je leta 1932 dnevniku 'na čast Božjo' dodal še nekaj zabeležk o različnih dogodkih in tako še dodatno osvetlil svojo življenjsko pot.

Sam Jegličev dnevnik bi bilo po kronološkem principu sicer mogoče razdeliti na več delov; morda omenim le eno od možnosti: precej obsežen prvi del obsegajo njegovi zapisi do začetka prve svetovne vojne leta 1914. Drugi del, ki zajema opise iz vojnih let 1914–1918, predstavlja svojevrstno zaključeno celoto in je še posebej bogat in obsežen vir za razumevanje usodnih dogodkov zgodovine slovenskega naroda v prelomnih časih. Tretji del pa predstavljajo zapiski, ki opisujejo dogajanje in razmere v novih državnih okvirih. V tem delu, še posebej na mestu, kjer je govora o zadnjem desetletju njegovega delovanja, so zapisi nekoliko bolj skopi s podatki in krajši, kakor smo jih vajeni iz prvih let njegovega delovanja. Vseeno pa v njih ne manjka zanimivih informacij o političnih, gospodarskih in kulturnih razmerah med Slovenci v novih državnih okvirih; prav tako pa je moč najti tudi zapise o Slovencih na tujem, zlasti v ZDA. Tudi tja je šel škof Jeglič in na to popotovanje je s seboj vzel tudi najboljšega zaupnika – svoj dnevnik.

V škofovih dnevniških zapisih je mogoče začutiti Jegličevo predanost k izpolnitvi zastavljenih ciljev, za katere je bil prepričan, da morejo koristiti ljudstvu. Ob tem ni mogoče spregledati tudi njegove iskrene, globoke vere, in neomajnega zaupanja v Boga, h kateremu se je v preizkušnjah in radostih vedno znova zatekal. Zelo jasno se razgalijo tudi škofovi osebni dvomi, notranji boji in preizkušnje, ki so ga vznemirjali. Prikaže se torej v čisto človeški luči, z vsemi napakami in slabostmi vred. V zapisih zna biti Jeglič (tako kot drugim!) tudi sebi strog sodnik, ki si vedno znova prizadeva k rasti in premagovanju lastnih napak. V ta namen si – zlasti ob novem letu in duhovnih vajah, ki jih je pogosto opravljal – zadaja osebne cilje ter skozi zapiske pozneje tudi ocenjuje doseganje le-teh. V tej luči njegova skrb za delovanje »v večjo čast Božjo« torej ni pomenila le gradenj in obnov stavb, cerkva in prostorov, ki se jih je lotil z veliko drznostjo – če ob tem pomislimo le na zidavo škofovih zavodov –, pač pa je prvenstveno prežemala predvsem skrb za primerno duhovno, versko življenje tako njega samega, kakor njemu zaupanih duhovnikov in vernega ljudstva.

Prav o življenju župnij, delovanju društev, različnih organizacij, o življenju ljudstva torej in o Cerkv, kakor tudi o sposobnostih, bridkosti pa tudi stranpotih duhovniškega stanu v teh desetletjih je veliko informacij mogoče izvedeti iz Jegličevih dnevniških zapisov. Njegova neutrudna delavnost in omenjena želja vse pridobiti za Boga ga je namreč vodila na župnije, med ljudi, v spovednice in med duhovnike. Videl je, kako živijo in delujejo in jih po eni strani opozarjal na njihove napake in slabosti, po drugi strani pa jih je znal tudi pohvaliti za opravljeno delo in izpolnjevanje zaupanih jim nalog. Ni bil slep za težave, v katerih so se znašli posamezniki; nekateri po lastni krivdi, drugi včasih tudi na račun neupravičenega obtoževanja. Za svoje duhovnike se ni obotavljal prositi tudi na najvišjih mestih, pa četudi se osebno s katerim od njih morda ni najbolje razumel ali pa so mu ti celo prizadejali kakšno krivico. Ob tem ga je seveda bolelo, ko je – poleg vsega lepega – imel možnost videti tudi temne, senčne plati življenja tako vernikov kot duhovnikov. Zlasti nekateri od teh slednjih, ki so s svojim, ne ravno zglednim življenjem (popivanje, slabo nramno življenje itd.), bili ljudstvu v pohujšanje, so mu prizadejali veliko skrbi. Zanje je iskreno molil in si prizadeval, da bi jih rešil. Kljub izrečenim ali zapisanim, včasih tudi (pre)ostrim besedam in svarilom, ter grožnjami z različnimi kaznimi (suspens), se je pod temi trdimi besedami odkrival kot dobri pastir. Vedno znova je tako pri svojih duhovnikih, ki so zašli na različne stranpote, iskal iskro želje po poboljšanju in če jo je opazil, je človeku po svojih močeh poskušal še dodatno pomagati. Velikokrat so to njegovo dobro srce poskušali tudi izkoristiti, posebej, ko so ga prosili za različno finančno pomoč, ki je praviloma ni odrekel, četudi je dobro vedel, za kaj gre. Vse te udarce in bolečine je potožil dnevniku in zaupal Bogu, pri katerem je vedno znova iskal pomoči.

Življenje župnij, duhovna poživitev vernikov in skrb za izgubljene ovčice so predstavljali pomembna vodila pri njegovem delu. Njegov neumorni duh je vedno znova iskal novih načinov, s katerimi bi ljudi pridobil za Boga, kar pa

se ni ustavilo na cerkvenem pragu, saj je s svojim delovanjem posegel tudi v politično, izobraževalno in kulturno sfero. Tu je bil včasih neomajno trd in zaverovan v svoj prav, kar je pozneje velikokrat obžaloval. Pogosto ga je zato skelelo, ko so njegove tako raznolične in včasih prenatrpane aktivnosti bile nerazumljene ali pa je njegovo delovanje naletelo na odpor ne le med laično javnostjo pač pa tudi med duhovniki. Tudi o tovrstnih očitkih in doživetjih, o različnih škofovih političnih aktivnostih ter njegovih pogledih in dejanjih je precej pojasnil in osvetlitev nekaterih ozadij mogoče razbrati prav iz škofovih dnevniških zapiskov.

Ves dnevnik je nekako prežet z razvijajočo se in vedno živahno dejavno osebnostjo škofa Jegliča, ki se bralcu razgalja prav do najbolj skritih misli. Ne skriva svoje odločnosti in energičnosti, ki pa sta mu včasih povzročili tudi nemalo težav. Zaradi tega je namreč včasih ravnal prenatrpano, se prehitro odločal in prehitro sodil – ne le v političnih zadevah, pač pa tudi pri vodenju škofije in še zlasti v gospodarskih, upravnih zadevah. Pri teh res ni imel vedno srečne roke z zaupanjem nalog pravim osebam. Toda bil je dovolj velik mož, da je vse te svoje napake prostodušno in iskreno zaupal dnevniku ter potem storil vse, da bi morebitno škodo, ki jo je s svojimi naglimi odločitvami komu storil, tudi popravil. Zanimivo je prebirati, kako se je škof Jeglič ob različnih sporih na župnijah bil pripravljen samo osebno odpraviti med ljudi, se z njimi soočiti, jih informirati o sami stvari ter jim razložiti tudi svoje poglede. Pri tem jih ni pozabil pohvaliti tudi za izrečene upravičene očitke; na drugi strani pa jih opozoriti na stranpoti, ki so jih – po njegovem mnenju – zmotno zagovarjali.

Slediti škofu Jegliču skozi vsa ta leta njegova delovanja, popisana na preko 1040 straneh omenjene knjige, predstavlja svojevrstno doživetje, vživljanje v tiste čase in v tedanje razmere, ki so jih klesali različni dogodki in osebe. Bogastvo podatkov se po svoje odraža prav v številu krajev in oseb, o katerih je v dnevniku pisal Jeglič. Prav razrešitev tovrstnih zapisov omenjenih krajev in oseb je urednika postavilo pred zahtevno nalogo, ki sta jo uspešno razrešila in bralcu skušala približati in pojasniti, za katero osebo ali kateri kraj v posameznem primeru gre. Prav tako bralcu iskanje zares izjemnega števila imen in krajev, ki se pojavljajo v dnevniških zapiskih, olajšata tako krajevno kot imensko kazalo, ki jima je dodano še stvarno kazalo.

Ob številnih opombah in razrešenih krajevnih ali osebnih imenih pa se vseeno zdi, da so mestoma kakšen komentar, napotek na nadaljnjo literaturo ali kakšno pojasnilo celo umanjkali in bi jih veljalo dodati. V Jegličevem dnevniku (str. 466) beremo o obisku dr. Majarona: *»/.../ v zadevi nagrobnega spominka onih dveh, ki sta bila lani 20. septembra ustreljena ob priliki izgredov zoper Nemce, katere so uprizorili naši liberalci.«* Jasno je, da gre tu za Ivana Adamiča in Rudolfa Lundra, vendar tega pojasnila žal ni. Še bolj kot v tem primeru pa to velja za nekatere pomembnejše dogodke, o katerih je pisal škof in so odmevali v širšem državnem okviru ali pa pri dogodkih. Tako v zapiskih iz leta 1908 ob omembi ptujskih in septembrskih dogodkov (str. 425) ni nobenega komentarja ali pojasnila, za kaj je pri teh dogodkih šlo in kakšen vpliv so imeli tako na slovenski narod kot tudi širši družbeni prostor; če navedem le en primer. Podobno bi pričakovali spremne komentarje (pa tudi opozorila na relevantno literaturo) še pri nekaterih ključnih dogodkih na političnem parketu; na primer tistih, ki so se zgodili v letu 1917 in v katerih je prav škof Jeglič odigral najbolj pomembno vlogo. Sem zagotovo sodi njegova pobuda, da so vse slovenske politične sile septembra 1917 podpisale t. i. ljubljansko izjavo, s katero so se pridružili *»/.../ državnopravni deklaraciji Jugoslovanskega kluba z dne 30. maja t. l.«*, kakor piše v njenem prvem odstavku. O pobudi, izjavi in njeni utemeljitvi je Jeglič pisal v svojem dnevniku (str. 718–719). Sama izjava je sicer bila objavljena že 15. 9. 1917 v Slovincu. Pri tem takšne dodatne opombe ne bi prav nič *utrujale bralca*, če uporabim besede iz uredniških pojasnil, pač pa bi mu osvetlile dogajanje in razvoj dogodkov, ki so imeli velik odmev v takratni državi in širšem družbenem

prostoru. Res pa je, da bi takšne opombe dodatno vplivale na debelino že tako obsežne knjige. V tej luči bi zato morda bilo celo bolje, če bi dnevnik izšel v dveh ali več delih. Tako bi bilo potem mogoče v večji meri podati tudi ustrezne komentarje, dodatna pojasnila in navesti relevantno literaturo, ki obravnava posamezna pomembna vprašanja. Znanstvenokritične edicije vsebujejo namreč prav vse naštetu, če si za zgled seveda vzamemo izvrstne edicije sosednjih držav; npr. avstrijsko edicijo *Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates (1848–1867)*. Žal pa se v splošnem dobiva vtis, da takšnim uveljavljenim mednarodnim standardom že samo slovensko zgodovinopisje le redkokdaj želi slediti (če sploh).

Strokovno oko bralca bo mestoma lahko opazilo tudi nekatere drobne nepravilnosti. Če omenim le nekatere primere: dr. Anton Korošec je na primer postal državnozborni poslanec že leta 1906, ko je nasledil umrlega Josipa Žličkarja, in ne šele leta 1907 (str. 557). Prav tako je pravilno uradno ime papeškega odlikovanja v resnici *Pro Ecclesia et Pontifice* [*Za cerkev in papeža*] (ne obratno!), kar bi veljalo zapisati tudi v pojasnilu (str. 471); nasploh pa bi takšna pojasnila pričakovali tudi pri omembi drugih papeških odlikovanj in redov (prim. red Pija IX. na str. 238). Prav tako je novi *Zakonik cerkvenega prava* (CIC) popolnoma »stopil v veljavo« leta 1918 in ne že leta 1917, ko je bil 'le' razglašen (str. 687).

Zdi se, da so nekaj nevšečnosti povzročali tudi vojaški terminološki izrazi in posamezna vprašanja, povezana z vojaštvom v habsburški monarhiji. Tako je za nemški čin *Feldmarschalleutnant* zaslediti v zapisih dva možna prevoda (str. 320; 715), kar bi veljalo poenotiti. Temu ob rob velja pripomniti, da slovenjenje navedenega čina še danes buri duhove, čemur pa se niso mogli izogniti niti v Jegličevem času, kakor gre razbrati iz knjižne ocene Viktorja Steske. Ta je o tem že leta 1902 zapisal: »Prisiljeno se glasi ‹feldmaršal poročnik› (68), tuje ‹feldmaršallajtenant› (71), ker se je že udomačila beseda ‹podmaršal›, ki se večkrat bere v tej zbirki.« (*Dom in svet*, l. 1902, številka 2, str. 116). Dejansko se za ta nemški čin še največkrat uporablja predlagano udomačeno slovensko besedo 'podmaršal' (danes nekateri posamezniki zagovarjajo prevod 'feldmaršalporočnik'). V pojasnilih bi veljalo tudi popraviti navedbo za podmaršala Rudolfa viteza (sic!) Chavanne-ja, ki v Ljubljani ni bil poveljnik 28. pehotnega polka (tega so v resnici sestavljali večinoma Čehi; do leta 1912 pa je enota imela svoj polkovni štab v Pragi nato pa v Innsbrucku), pač pa 28. pehotne divizije (str. 320). Pri vojaškem izrazu 'kor' (str. 616) gre v resnici za *vojaški korpus*, oziroma, kakor so takrat tudi navajali, *vojni (armadni) zbor*, kar bi morda tudi sodilo k pojasnilu. Zaradi velikega števila predstavljenih podatkov pa je seveda povsem razumljivo in pričakovano, da je prihajalo pri urejanju dela in pisanju opomb do takšnih drobnih pogrškov, ki so spremljevalci vsakega knjižnega dela.

Kaj reči ob prebranem Jegličevem dnevniku, ki je prvič in v celoti objavljen prišel med Slovence? V prvi vrsti zagotovo velja vsem, ki so si prizadevali in potem izpeljali uresničitev te dolgoletne želje, izreči iskreno zahvalo. Nedvomno bodo zapiski – tako kot je škof Jeglič v svojem času vplival na sodobnike in soustvarjal versko, družbeno, politično in kulturno življenje slovenskega naroda – zaznamovali slovensko zgodovinopisje in pri bralcih pustili svoj pečat. Dostopnost škofovega dnevnika in izjemno bogastvo podatkov, ki jih prinaša, bodo zagotovo še dodatno poglobili vedenje o obdobju Jegličevega aktivnega delovanja, o življenju njegovih sodobnikov, utripu krajev, v katerih se je škof gibal, pa tudi o različnih viharnih in prelomnih dogodkih, ki so jim bili priča ali pa so jih celo sami pomagali aktivno krojiti.

Miha Šimac